

Mozaïek van sterven en nieuw leven

Elbertsbos. (foto: Wim Ahne)

Door HISKA BAKKER

Hogere temperaturen, te weinig water of juist veel te veel regen: in de bossen van Twickel zie je de gevolgen van klimaatverandering. Een gesprek met boscoloog Henk Koop over bomen en hun grote vermogen tot aanpassing.

Een boscoloog? In de jaren tachtig van de vorige eeuw was je dan een vreemde vogel. Menig bosbouwer beschouwde een bos niet als een samenhangend ecosysteem maar eerder als een verzameling losse bomen. Ook speelde economisch gewin een grote rol: hoe groeiden bomen het snelste en wat kon je er na de kap aan verdienen? In die tijd studeerde Henk Koop bosbouw en promoveerde hij aan de Wageningse universiteit op monitoring van oerwouden, zoals het tropisch regenwoud en oerwoudresten in Europa. Zijn uitgangspunt van toen bepleit hij nog steeds: bosbeheer moet

zoveel mogelijk aansluiten bij spontane processen in de natuur. Elk ecosysteem heeft een eigen dynamiek. Vind uit hoe de historie, het gebruik, de bodem, het bodemleven en de flora en fauna zijn en probeer dan gebruik te maken van de eigen potentie van een gebied. Met zijn bedrijf Ecobus geeft hij bosbouwers en anderen advies. Voor Twickel is Koop één van de experts met wie overleg plaatsvindt.

Top tien

Kijkend naar de historie van het ecosysteem rond Delden ontwaart Koop een oud boerenlandschap: kleine percelen grond en bossen waarin de agrariërs eeuwenlang hout voor eigen gebruik kaptten. Dikkere en grotere bomen bleven staan voor de bosbouw, die kregen alle tijd om te groeien. >

Henk Koop: "Zet in op het behoud van oude bomen."

Sommige stukken land waren zeer nat en daardoor onbegaanbaar, de zogenaamde broeken of moerassen. Koop: "Sommige broekbossen zijn er nog: het Elbertsbos ten westen van de Deldener es en het Asbroek bij Beckum. Die horen bij de top tien van landgoed Twickel die ook landelijk zeldzaam zijn. Ik word altijd vrolijk als ik daar ben. Je vindt er hele oude hulst, beuken, wintereiken. Bijzondere planten als het pijpenstrootje en de bosanemoon. Bovendien zijn de overgangen van vochtige gebieden naar nog vochtiger moeras uniek. Bossen om zuinig op te zijn."

Heilige bossen

Op andere stukken is het bos rond 1900 ingeplant met niet-inheemse bomen als douglassparren, Amerikaanse eiken en Japanse lariksen. "Echt bomen voor de bosbouw: ze groeien snel en met kaarsrechte stammen. Ook maakte men hier, net als de Heidemij bij de ontginning, rabatten. Dat zijn die diepe geulen en ruggen in de bossen. Dat was goed voor de aangeplante bomen maar heel anders dan het oorspronkelijke golvende terrein. En nu stimuleren die rabatten juist de

Verwijderen van rododendrons.

verdroging: ze zijn te diep en te hoog. Ook plantte Twickel veel rododendrons aan. Handig voor de jacht, want fazanten konden erin leven en vervolgens geschoten worden. In die zin waren de bossen hier heilig, namelijk ter ontspanning van de kasteelbewoners. Ladingen rododendrons werden aangevoerd. Nu zien we die als een invasieve exoot: een agressieve soort die hele percelen domineert, giftige stoffen verspreidt en het zicht op de rest van het bos wegneemt. Goed dus dat Twickel tweehonderd hectare aan rododendrons opruimt."

Middeleeuwen

Zoals de natuurlijke processen in het Asbroek en het Elbertsbos hun gang mogen gaan, zo bepleit Koop ook dat Twickel op bepaalde delen het *Werden und Vergehen* bewust stimuleert: "Alles in het leven is een kwestie van verjonging en aftakeling. Een mozaïek van voortdurend sterven en nieuw leven. Mijn advies? Zet in op het behoud van oude bomen, die hebben de hoogste natuurwaarde of ze nu dood of levend zijn. In vitale bomen nestelen spechten en boomklevers, vinden eekhoorns en marters een woonplek. Vermolmde bomen trekken allerlei insecten, mossen en schimmels aan."

Vermolmde bomen trekken insecten en schimmels aan.

Ruimte geven aan de spontane processen betekent niet dat je achterover kunt leunen. Zoals Koop beeldend zegt: “Geen klapstoelbeheer. Cultuur oftewel menselijk ingrijpen ijlt namelijk na. In de bossen van Fontainebleau zie je bijvoorbeeld nu nog de gevolgen van acties uit de Middeleeuwen. Je moet dus soms handelen. In Nederland zie je vaak dat er teveel op drie paarden wordt gewed: natuur, recreatie én productie. Het is een soort boompje verwisselen. In het ene deel is alles gericht op wandelaars, dertig stappen verder zie je bomen die bewust aangeplant zijn om geoogst te worden, nog een stukje gewandeld en je stuit op een beschermd stukje. Dat betekent voor alle drie doelen dat je water bij de wijn doet en het geeft geen goede resultaten. Gelukkig heeft Twickel een ruimere zonering.”

Experimenten

Anticiperend op de klimaatverandering is hij een voorstander van het bevorderen van de inheemse soorten. “Er is verdroging in hete zomers en vernatting in relatief warme winters. Sommige bosbouwers planten bomen aan waarvan zij denken dat die klimaatbestendig zijn. Uiteraard zijn experimenten zinvol. Twickel doet ook een proef met een perceel met hazelaars, haagbeuken, winterlindes en kersen. Dat zijn prima inheemse soorten. Net zoals wintereiken, beuken en elzen. Juist die oorspronkelijke bomen zijn hier na de ijstijd gekomen en hebben genen die al berekend zijn op aanpassing. Die redden het ook wel in andere omstandigheden. En ja, dat betekent ook sterfte. Neem de beuken. De meeste leggen wellicht het loodje als het te lang droog en warm is, maar een deel zal overleven. En dat zijn de sterke bomen omdat ze zich weten aan te passen.”

Verder adviseert Koop een bos met bomen van verschillende soorten en leeftijden. “En het mooie is dat al die soorten prachtig met elkaar samenleven. Een populaire bosexpert als Peter Wohlleben stelt die samenleving overigens ietwat te rooskleurig voor, vind ik. Alsof bomen sociale wezens zijn die zorgen voor de baby’s en de bejaarden onder hen. Mijn stelling is dat de natuur hard is. Takelt de een af, dan floreert de ander. *Survival of the fittest*. Van de miljarden eikels die elk najaar rond Delden vallen, groeit maar een handjevol op tot een eik.”

De toekomst valt echter niet goed te voorspellen, benadrukt Koop. “De klimatologische omstandigheden zijn uiterst grillig. Bomen kunnen zich aanpassen, maar niet als de verandering heel vlot gaat. En soms ben ik bang dat er een kantelpunt komt en dat ontwikkelingen over elkaar heen buitelen. Voor de gemengde bossen van Twickel is van belang om ruimte te geven aan natuurlijke processen. Dan zullen die bossen robuuster worden en meer veerkracht vertonen bij het reageren op veranderingen, ook die in ons klimaat.”

‘Kathedraal’ gekapt

Wanneer in mei de poorten van het huispark opengaan, valt het de vaste bezoekers vast op. Bij het bergje met de koepel zijn vier oude beuken gekapt. De reusachtige bomen stonden in de volksmond bekend als ‘de kathedraal’; de naam is door een tuinrondleider bedacht. Ook in het

privégedeelte van het park zijn bomen gekapt. Hier gaat het om twee grote beuken en een eik. Alle bomen waren aan het einde van hun levensduur. Door dood en rot hout vormden ze een potentieel gevaar voor de omgeving. Eerder zijn om die reden bomen langs de Twickelerlaan gekapt en vervangen. En net als daar worden in het huispark jonge exemplaren teruggeplant.

In het privégedeelte komen vijf eiken en naast het bergje nieuwe lindes, zomereiken, moseiken en een paar beuken. Landschapsarchitect Berno Strootman en tuinbaas Rick Mensink hebben de originele tekeningen van landschapsarchitect Michael van Gessel als uitgangspunt genomen. Zichtlijnen worden zoveel mogelijk behouden en de nieuwe boomgroepen komen op de plek waar Van Gessel ze voor ogen had. Bestaande jonge bomen blijven behouden.

De nieuwe soorten zijn niet toevallig gekozen, maar gebaseerd op de plantlijsten van de negentiende-eeuwse landschapsarchitect Petzold. Het zijn bomen die flink groot kunnen worden. Ze zorgen voor schaduw op deze warme plek in het park en zijn hopelijk voldoende robuust om het veranderende klimaat – met name de warmere zomers – aan te kunnen. De herplant is dit najaar. Dan is de grond nog warm en kunnen de wortels zich gedurende de winter ontwikkelen. Dat geeft een goede start en beperkt de kans op uitval.